

BEVAIKYSTĖ IR ĮTĖVYSTĖ REMIANTIS SORENO KIERKEGAARDO FILOSOFIJA

Daugelis šiuolaikinių įvaikinimo tyrinėtojų (John Triseliotis, Joan Shireman and Marian Hundleby), apibrėždami labiausiai pageidaujamas potencialios įtėvių santuokos charakteristikas, šalia kitų pabrėžia, jog santuoka (ir sutuoktiniai kaip asmenys) turi būti:

- ne pernelyg pažeisti streso¹

Reikalavimas, jog sutuoktiniai, santuoka būtų “ne pernelyg” pažeista streso a priori rodo, kad didesnė ar mažesnė streso dozė tenka kiekvienai įvaikintojų santuokai, juo labiau bevaikių santuokai, kurių išgyvenamas stresas susijęs su savų vaikų neturėjimu ar praradimu.

Šiame pranešime ir bus koncentruojamasi į iššūkius, su kuriais tenka susidurti bevaikiams sutuoktiniams. Bus keliamas klausimas, kaip pozityviai arba kiek įmanoma pozityviau išgyventi bevaikystės faktą, kad su ja susijęs stresas nepažeistų santuokos šaknų, kad santuoka išliktų pajėgi atlikti ir kitus sutuoktiniams keliamus tikslus, tokius kaip mini bendruomenės kūrimas, sutuoktinių bendrystės stiprinimas, kad sutuoktiniai išliktų potencialiai pajėgūs įvaikinti. Svarstymuose bus daroma prielaida, jog filosofinis (religinis) suvokiamo (žinomo) nevaisingumo išgyvenimas gali būti viena iš būsimos įtėvystės (arba kitokių santuokos įprasminimo būdų) prielaidų.

Pranešimas bus sudarytas iš penkių dalių – įvadinės dalies, kurioje bus trumpai aptariamas su bevaikyste susijęs streso pobūdis, antroje, trečioje ir ketvirtoje dalyse bus atskleidžiamos trys skirtingo santykio su realybe (taip pat ir bevaikyste) galimybės, paskutinėje dalyje bus formuluojamos išvados.

BEVAIKYSTĖS STRESAI

Viena svarbiausių santuokos tikslų – vaikų gimdymas ir auginimas.² Tai ne tik Dievo pasiūlymas ar paskatinimas, bet tarsi ir įsakymas – “Būkite vaisingi ir dauginkitės”. Taip pat ir Kanonų teisės Kodeksas (Codex Juris Canonici) (CIC, can.1055, & 1) patvirtina, jog “Santuokos ryšys, kuris visam gyvenimui

¹ Triseliotis J., Shireman J., Hundleby M. Adoption: Theory, Policy and Practice, London, Cassell, 1997. P.34.

² Straipsnyje bus koncentruojamasi į tradicinį santuokos ir šeimos modelį paliekant naujųjų partnerystės (taip pat ir homoseksualių asmenų) formų analizę bei partnerių santykių (taip pat santykių su vaikais ar net įvaikiais) problematiką specifiniams aspektinio pobūdžio svarstymams

sujungia vyrą ir moterį, savo prigimtimi yra skirtas sutuoktinių labai ir vaikų gimdymui bei auklėjimui”. Todėl sutuoktinių noras susilaukti ir auginti vaikų atrodo pats natūraliausias ir pripažįstamas kaip viena iš laimingos šeimos prielaidų. Šeimai jau pirmaisiais antraisiais santuokos metais susilaukti vaikelio yra natūralu – taip atsitinka daugiau kaip 80 proc. Šeimų. Vis dėlto vien Lietuvoje yra apie 150-180 tūkst. neturinčių vaikų šeimų. Vaikų neturėjimą šeimos išgyvena labai individualiai ir tas išgyvenimas, pirmiausiai, priklauso nuo vertybinių šeimos nuostatų, taip pat ir nuo objektyvių nevaisingumo priežasčių, neleidžiančių susilaukti vaikelio (nevaisingumas gali būti susijęs su realiu kaltės ir savigraužos jausmu, dėl, pavyzdžiui, anksčiau atlikto aborto, taip pat nevaisingumas gali būti susijęs su ypatingu – laukiamo vaikelio praradimo skausmu). Vis dėlto nepaisant specifinių nevaisingumo priežasčių, tik su retomis išimtimis (nevaisingumas – sąmoningas sutuoktinių poros pasirinkimas) yra susijęs su skausmu dėl neišsipikdymo, neišsiskleidimo ir gali būti išgyvenamas kaip egzistencinė krizė. Nevaisingumas kaip blogis yra universalus ir iš esmės nedaug kinta laikui bėgant. Ir nors šiandien bevaisiai sutuoktiniai nebeturi išgirsti dar XIX a. pab.- XX a. pr. Lietuvoje įprastų užgauliojimų apie tai, jog neturėti vaikų yra Dievo bausmė ne tik žemėje, bet ir po mirties, kad ištekėjusi bevaikė moteri po mirties turėsianti klaidžioti tamsybėse ir supti velnio vaikus, kad nevaisingumas prakeikimo pasekmė, vis dėlto ir šiandien į nevaisingą šeimą visuomenė žiūri su nepasitikėjimu. Ypač nevaisingumas skaudžiai paliečia moterį, kurios esmė, net jos išorinis grožis daugelyje kultūrų vertinamas pagal išorinį atitikimą įsivaizduojamam moters, kaip potencialios motinos, idealui. “Graži moteris– tai pirmiausia “galinga telyčia”, pajėgianti nenutrūkstamai tęsti gyvybės atsinaujinimo ciklą”³,– taip moterį apibūdina senovės šumerai ir tokia samprata būdinga daugeliui tautų ir kultūrų. Lietuvių archainėje kultūroje galima matyti “ištikimos, amžinai prisimenančios savo vaikus ir juos globojančios motinos (įvaidži – AG). (...) Pražilusi motina kažkaip transfigūruojasi į šventumo turinčią būtybę, ko ji, būdama žmona, neturi, t.y. moteris traktuojama visai kitaip, jei ji suvokiama kaip motina”⁴Analizuojant vieną iš mitiškiausių lietuvių pasakų “Eglė žalčių karalienė” galima prieiti prie išvados, jog ne tik moters grožis lietuvių mitinėje sąmonėje buvo siejamas su jos

³ Andrijauskas A. Grožis ir menas, Vilnius, Vilniaus Dailės akademijos leidykla, 1995. P.52.

potencialiu motiniškumu, bet taip pat moteris gimdydama ir augindama vaikus įgyja prigimtinės vyrams būdingos stiprybės:

Peršasi mintis, kad vyrai iš prigimties stiprūs (tokie Eglės sūnūs), o moteris turi tapti stipri, kažką padarydama, tapdama tuo, kuo Eglė tampa po vedybų. Ankstyvesniame epizode, kai žaltys įsiveržia į Eglės marškinių rankovę, ji dar nėra įgijusi stiprybės, dar neturi charakterio – ji verkia, bijo. Galima sakyti, kad moteris stiprybės įgyja vedybiniame gyvenime ir augindama vaikus.⁵

Šis mąstymas suponuoja prielaidą, jog neauginanti vaikų moteris yra tarsi nevisavertė būtybė, nesubrendusi silpnutė drebulė, neužsigrūdinusi, galinti išduoti. Vis dėlto lyginat su senuoju nevaisingai šeimai tekusiu pasmerkimu, atrodo, kad požiūris keičiasi. Juolab, kad daugelis žmonių nebesieja savo laimės su vaikais apskritai. Šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje vykstančius pasikeitimus ironiškai apibendrina rašytoja Z.Čepaitė, tvirtindama, jog "turėjusi darbo jėgos reproduktorės statusą, moteris, (...) gali tapti naminiu gyvuliu su patelės statusu"⁶ Vis dėlto nevaisingumo kaip blogio ir neišsipildymo samprata yra universali ir ji ko gero negali pakisti iš esmės. Tai rodo geras R.Bartheo, kalbančio apie modernias Prancūzijos moteris rašytojas komentaras:

Moterys neprivalo įsivaizduoti taip pat galinčios naudotis tylaus susitarimo sąlygomis ir išvengti išankstinio patikrinimo turinčios amžinąjį moteriškąjį pradą. Juk moterys tam ir egzistuoja žemėje, kad gimdytų vaikus vyrams; jos gali rašyti kiek tinkamos, gali gerinti savo padėtį, bet jokių būdu jos nekeisti; jų biblinė paskirtis negali būti keičiama ryšium su kilimu visuomenėje; už rašytojo gyvenimui savaime būdingą bohemiškumą jos nedelsdamos privalo mokėti mokestį gimdydamos vaikus.⁷⁸

Dar stipriau tai atskleidžia vienos Amerikos bevaikės moters laiškas⁹, kuriame ji šaukte šaukia:

Kodėl nerašote nevaisingoms? Toms kurios aistringai trokšta turėti vaiką, bet negali? Kodėl jūs nepadedate mums, jaučiančioms savo netobulumą ir nevisavertiškumą? Kodėl nepaaiškinmate, kaip elgtis su giminaičiais ir draugais, kurie turi vaikų ir visavertes šeimas? Sakykite, kaip man gyventi gyventi šeimoje, kai tėvai svajoja apie anūkus(...) Kaip man nugalėti slegiančią beviltišką depresiją po dviejų persileidimų, po to, kai du kartus pastojus negalėjau išnešioti vaiko?(..) (Šiais metais bandžiau nusinuodyšti, kad tik nejausčiau tos kančios). Kaip galiu su viltimi žiūrėti į ateitį, jei neturiu ko planuoti ir tikėtis? 118

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog nesusilaukiantys vaikų žmonės iš tiesų išgyvena stresą, kuris tam tikrais atvejais gali būti suvokiamas kaip egzistencinė krizė. Toliau pranešime fizinis nevaisingumas bus mąstomas

⁴ Kavolis V. Moterys ir vyrai lietuvių kultūroje. Vilnius, Lietuvos Kultūros institutas, 1992. P.33.

⁵ Kavolis V. Moterys ir vyrai lietuvių kultūroje, Vilnius, Lietuvos kultūros institutas, 1992. P.28.

⁶ Čepaitė Z. Moterų mintys ir mintys apie moteris, in Metmenys, 1992. Nr. 63. P. 187.

⁷ Ten pat.

⁹ Dr.James Dobson Užsispyręs vaikas,Kaunas, Sidabrinis trimitas. P.1999.118.

remiantis danų filosofo, egzistencializmo pirmatako Soreno Kierkegaard'o pasiūlytomis žmogaus santykio su tikrove pakopomis. Jis veikale *Arba arba* suformulavo 3 santykio su tikrove pakopas: estetinę, etinę ir religinę, iš kurių pirmoji patižemiausia, o paskutinioji – pati aukščiausia.

1. Estetinė. Ši žmogaus santykio su tikrove pakopa atskleidžia estetinį santykį su siekiu. Žmogus siekia savo laimės apsibrėždamas vis naujų vertės objektų, tokių kaip meilė, sveikata, sėkmė, karjera, vaikai... ir siekdamas apsibrėžtas vertes patenkinti. Jei dėl kažkokių priežasčių tų laimingųjų dalykų nepavyksta pasiekti arba tikrove žmogui esminis dalykas gyvenime – siekti patenkinti arba jais nusivilia, žmogus jaučiasi nelaimingas. Jei mano mąstymas kyla iš tokių laimės garanto dalykų, viskas gali būti prarasta. Gyvendamas estetinio gyvenimo pakopoje žmogus tarsi suskirsto savo gyvenimą į laimingų-nelaimingų gyvenimo atkarpų kaitą, nes pasiekus ir išgyvenus reikmę, iškart kyla nauja reikmė. Tarp išgyventos ir dar tik projektuojamos reikmės visada egzistuoja tarpas, kuris neišvengiamai užpildomas liūdesiu, nusivylimu, tuštumos jausmu. Kad ir kiek besiektum meilės, džiaugsmo, pasitenkinimo, viso to gali netekti.

2. Etinę. Gyvenantis etinėje pakopoje žmogus stengiasi viską paaiškinti ir kiekvienai savo gyvenimo situacijai suteikti prasmę. Tai atsakingo gyvenimo siekiamybė. Žmogus negali gyventi nei svajonėmis, nei praeities patirtimis, nes tada gyvena ne dabar ir praranda galimybę gyventi dabar. Žmogus norėdamas prasmingai išgyventi dabartinę akimirką turi būti kūrėjas. Turi kurti prasmę, pasirinkdamas (profesiją, sudarydamas santuoką ir t.t.). Filosofas T. Sodeika taip apibendrina kierkegaard'ą etinio gyvenimo sampratą: "etinėje stadijoje gyvenantis individas tikrovės dalyviu tampa besąlygiškai įsipareigojdamas" o etinė tikrovė yra "visuotinio privalėjimo susaistytas atsakingas individo gyvenimas. Gyvenimo tikroviškumo matas yra jo atitikimas visuotiniams principams."¹⁰

3. Religinę. Tai pati aukščiausia žmogaus dalyvavimo tikrovėje pakopa. Tai žmogaus gyvenimo sutapatinimas su Dievio realybe ir Tiesa. Gyvendamas religinį gyvenimą žmogus gyvena su paradokais, nes ir pats Dievas yra paradoksas. Gali tik pasitikėti Dievu. Jei bent kiek pasitiki savimi, automatiškai negali pasitikėti Dievu. Dievas nėra patogus, minkštas dalykas. Didžiausias religinio gyvenimo paradoksas – žinoti, kad kažkas neįmanoma ir vis dėlto tikėti Dievu, pripažįstant, kad tai, kas yra neįmanoma žmogui, visa yra įmanoma Dievui. Svarbiausia viską – pirmiausiai save – atiduoti Dievui, nes atiduodamas viską, viską ir gauni.

¹⁰ Sodeika T. Įvadas, in Soren Kierkegaard. Baimė ir drebėjimas, Vilnius, Aidai, 1995. P. 44.